

ENTRE DUES OBEDIÈNCIES: ROMA I COMPOSTEL·LA

J.M. Martí Bonet

Les preteses seus apostòliques

Afirmem que els bisbes són els successors dels apòstols; tanmateix, això no vol dir que cada una de les esglésies (o diòcesis) foren fundades pels apòstols. És obvi que els autors de les històries dels bisbats tenen una irresistible tendència, que ja es manifestà a finals de l'edat antiga i s'allargà àdhuc després, de fer derivar l'origen d'algunes esglésies -tant a Orient com a Occident- directament dels apòstols o dels immediats deixebles d'aquests. Cal puntualitzar: és cert que en l'edat apostòlica, les esglésies foren fundades per intervenció directa dels apòstols, o per iniciativa dels deixebles sota la vigilància d'aquells; però és també evident que la propagació del cristianisme no s'exhaurí en l'edat apostòlica, i fou integrada -en profunditat i en expansió- gràcies a les successives generacions cristianes que la continuaren a través dels segles i, encara avui, no és esgotada com veiem en la constant creació de noves diòcesis en les missions.

L'any 416 el papa Innocenci I enviava una carta a Decenci, bisbe de Gubbio (Itàlia) i d'una manera contundent afirmava: «cap apòstol no ha propagat el cristianisme a Occident fora de Pere i de Pau (el seu indivisible company) fundadors de l'Església romana»¹. No vol pas dir, Innocenci, que totes i cada una de les esglésies d'Occident fossin fundades personalment per Pere i Pau. Sols vol dir que totes les esglésies deriven de la de Roma. O sigui, el principal impuls propagador provenia de Roma en relació a les esglésies occidentals. Un any més tard, a mitjan segle V, el papa Lleó I el Gran exposarà l'estructura de l'Església en una carta enviada al seu vicari papal Anastasi, bis-

1. JAFFE - KALTENBRUNNER, *Regesta pontificum romanorum...* (Leipzig, 1885) n. 311. MIGNE, *Patrologia latina*, vol. 20, col. 552: «Quis enim nesciat aut non advertat, id quod a pricipie Apostolorum Petro Romanae Ecclesiae traditum est, ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari; nec superduci aut introduci aliquid, quod auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum? praesertim cum sit manifestum, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam atque Siciliam, et insulas interjacentes, nullum instituisse ecclesias, nisi eos quos venerabilis apostolus Petrus aut ejus successores constituerint sacerdotes. Aut legant, si in his provinciis alius Apostolorum invenitur, aut legitur docuisse. Qui si non legunt, quia nusquam inveniunt, oportet eos hoc sequi, quod Ecclesia Romana custodit, a qua eos principium accepisse non dubium est, ne dum peregrinis assertionibus student, caput institutionum videantur omittere».

be de Tessalònica². En tot el context de l'esmentada missiva, el papa dóna per suposat que l'Església segueix l'estructura administrativa de l'Imperi romà: en províncies i diòcesis. En l'Església, al capdavant de les províncies hi ha els metropolitans, i en les diòcesis els bisbes. El papa -afirma Lleó I- pot estructurar territorialment les esglésies perquè ell és el successor de Pere: «a l'únic que fou atorgada la presidència sobre els altres bisbes». Per altra banda, aquests cal que se sotmetin al bisbe (metropolità) que presideix la província. Per damunt dels metropolitans hi ha aquells (els patriarques) que estan *in maioribus urbibus constituti*. Aquests i tots estaran sotmesos a la *unam Petri sedem* (el papa). El bisbe de Roma era també el metropolità de les següents regions: Laci, Úmbria, Capània, Lucca, Abruços, Apúlia, Calàbria, Samnì, Picè i les tres illes de Còrsega, Sardenya i Sicília. També era el patriarca d'Occident i com a tal tenia uns vicaris (papals) designats especialment per a les següents regions: el de les Gàl·lies a Arle i el de l'Il·líric a Tessalònica. Els respectius poders i drets quedaven clarament establerts en proclamar Lleó I que la «plenipotència» dels metropolitans i patriarques descansa sobre els cànons establerts pels sants Pares (*sanctorum Patrum canones*), però el primat del papa -afirma Lleó I- és d'institució divina (*ex divina institutione*). També ho són els bisbes quant a successors dels apòstols. Tanmateix, l'apostolicitat de les esglésies occidentals prové eminentment dels apòstols Pere i Pau. I aquí és on comença la problemàtica: què cal dir de l'apostolat de sant Jaume a Hispània i la dels set bisbes deixebles de Pere, enviats (segons la tradició que comença en el segle IX) pel mateix sant Pere a la península ibèrica? ¿O l'apostolat de sant Apolinar (deixeble de sant Pere) a Ravenna, o la fundació de sant Marc de l'església d'Aquilea (Venècia)? ¿O de tantes altres ciutats d'Itàlia, França, Il·líria, Panònia i Dalmàcia que s'atribuïen llur fundació a sengles apòstols o deixebles immediats d'ells?

Concretament, d'Arlés a França, la tradició que comença en el segle V, afirma que aquella diòcesi fou fundada per sant Tròfim, deixeble de sant Pere, per aquest motiu reivindicuen els feligresos d'aquella ciutat la categoria de seu metropolitana. Sant Dionís seria segons la tradició del segle VIII l'Areopagita convertit per sant Pau i que fou enviat per aquest apòstol a fundar l'església de París. La diòcesi de Llemotges, segons tradició que comença en el segle IX, fou creada per sant Marçal, enviat per sant Pere amb dos sacerdots que l'acompanyaven en la fundació. Més rocambolesca és la llegenda que es refereix a sant Llätzer, segons la qual després de la seva resurrecció i abans de la

2. MIGNE, *Patrologia llatina*, vol. 54, cols. 668-677.

seva segona mort -a causa de la persecució de Neró- fou bisbe de Marsella.

Referent a la *Il·líria* (regió de la península balcànica) hi ha diverses interpretacions del pas de sant Pau (Rom. 15, 19); tanmateix els comentaris de sant Justí (*Dialogus cum Tryphone*, 117), d'Orígens (en Eusebi, *Hist. eccl* III, 1) i Tertul·lià (*Adversus Iudeos*, 7) en Romans 15, 19, no sembla pas que donin una interpretació positiva; més encara, quan no hi ha rastres de l'organització d'aquestes esglésies en la regió d'Il·líria. En la Panònia (antiga regió equivalent a l'anomenada actualment plana Panònica, entre Mèsia, el Nòric, la Il·líria i el riu Danubi), Sirmium (actual Mitrovica) reivindica l'origen apostòlica, basant-se en la tradició dels 72 deixebles del Senyor que prové de falsos documents del segle IX.

En la Dalmàcia, Spoleto (Split) reivindica com a fundador i primer bisbe un tal Dommius, deixeble de sant Pere i màrtir en la persecució de Traià. Tanmateix, l'esmentat Dommius no és altre que el màrtir del temps de Diocesià. La llegenda prové del segle VIII.

A Itàlia, ultra les reivindicacions de Ravenna i Aquileia, cal anotar el suposat origen apostòlic de Verona, Pàdua, Pavia, Brindis: les tres primeres, gràcies a deixebles de sant Marc, i la darrera (Brindis), directament (també segons la llegenda) de sant Pere. Igualment Regio Calàbria, per obra de sant Pau (Ac 28, 13). I, per últim, Milà pretén el seu origen a sant Bernabé. Aquesta tradició es remunta no abans del segle XI, quan hi ha una rebel·lió d'aquella diòcesi contra Roma. Tots els bisbats italians que intenten fonamentar llur origen apostòlic -exceptuant, com és obvi, Roma- no poden aportar documents anteriors al segle VIII. Però cal observar que aquestes pretensions són anteriors en les esglésies d'Orient.³ Durant el segle V circulaven les actes apòcrifes dels apòstols i uns curiosos catàlegs dels deixebles apostòlics, atribuïts falsament a Epifani, Hipòlit, Doroteo... En ells, a cada un dels 72 deixebles del Senyor (Lluc 11, 1) se'ls donava una ciutat. I quan els esmentats catàlegs van arribar a Occident no mancà gent sense escritpols en afegir ciutats als 72 deixebles. Després els compiladors de *Acta, Gesta o Passiones* dels màrtirs es cregueren amb el dret de suplir amb fets fabulosos el que creien que mancava en llurs hagiografies i així exaltar els biografiats, donant per suposat drets indiscutibles a les esglésies, de les quals aquells eren els primers bisbes. Però succeïa

3. La línia divisòria entre Orient i Occident l'any 731 tingué un canvi: es va traslladar més cap a l'Occident; o sigui, gràcies a Lleó III Isàuric integraren a Orient l'actual ex-Iugoslàvia i àdhuc una part del sud d'Itàlia, ja que, abans d'aquella data, el patriarcat de Roma -i per tant l'església d'Occident- abraçava àdhuc una part de Grècia.

que aquells autors escrivien les esmentades biografies independentment, no tenint en compte el que escrivia l'altre, la qual cosa provocava claríssimes contradiccions entre ells. Tot això ens fa concloure que és molt difícil atribuir l'apostolicitat almenys a les esglésies d'Occident.

Cesari abat i arquebisbe

Capítol a part es mereix l'apostolicitat de sant Jaume a Hispània. No volem tractar de la influència del pseudo-Abdia i dels *catàlegs apostòlics bizantins* sobre la tradició de la vinguda i evangelització a Espanya,⁴ ni ens atrevim a encetar el tema de la descoberta de la tomba de sant Jaume a Compostel·la, del qual intent hi ha indicis ja a finals del segle IX. Tanmateix volem subratllar un testimoni de casa nostra (tant sobre el sepulcre com de l'apostolicitat) del segle X. És un document de gran importància per a veure que la tradició jacobea havia ja arribat a la part oriental de la Hispània. Ens referim a la carta que envià a Roma l'abat Cesari de Santa Cecília de Montserrat, que hem estudiat i transcrit del mateix original, custodiat a l'arxiu episcopal de Vic, en la revista romana «Anthologica Annua». Transcrivim de nou el fragment més important de la carta: «Domno meo Johannes, papa Romensis, ego Cesarius indignus gracia Dei arquipresul provincia Terrachona, qui est fundata in Spania. O domine mi pater, sanctissime, apostolicae, audite me, pater, quomodo ego pergi ad domum sancti Jacobi apostolicae sedis, qui est timulatus in suum apostolicae Gallecie; et ego indignus supradictus fuit ad domum sancti Jacobi et petivi benedictionem de proinvice Terrachona vel suis munificenciis, id est: Barquinona, Eugar, Jerunda, Umpurias, Ausona, Urgello, Hykertam Tirasona; et fiunt XVI m. civitates sub metropolitano Tarrachonensem. Petivi ego benedictio de ista provincia supra nominata et inveni ea et unxerunt me dominum gloriosissimi um Sisinandum condan quifuit cum suis pontificis, id est: gloriosissimo viro et Christo diligentissimo Ermegildus noimne, aspectu pulcherrimus, Lucensis metropoitanus episcopus, in Christo nomine ad hec respondit: scimus etenim quia Sanctis Patribus constitutum est ut in unaqueque provincia metropolitanum episcopum hordinetur; nam et Terrachons scimus quia principio civitate metropolitana nominata est et conciliis in eadem decreti sunt usque dum ab hismaheliciticis tegnum nostrum destructum est, et nos in recuperacionem sanctorum restituere debemus vel benedicere hunc presulum yut

4. El pseudo-Abdia és la imaginació, primer, del bisbe de Babilònia, elegit pels apòstols Simó i Judes. L'obra -atribuïda-, com és obvi, falsament a ell- es denomina «De historia certaminis apostolici». És una compilació de llegendes de les passions, miracles i virtuts dels dotze apòstols i llurs deixebles. Aquesta obra fou escrita a la Gàl·lia en el segle VI. (Vegeu Lipsiu, *Die apokryphen Apostelgeschichten* (Brunswick, 1883), vol. I, pàgs. 117-178.

et cito faciamus. Wiliolfus fulgidissimo viro Tudensis episcopus, clarissimo vultu, dixit: nostra praesumptio faciendi quia a principibus nostris jussum est et a conciliis Toletanis conscriptum, ut quod juste invenerimus condiligenti abeamus potestatem; festinemus, hoc justum est. Rudesindus Dumiensis episcopus; Gundisalvus Legionensis episcopus; Adovarius Austoriensis sedis episcopus; Domenicus Numentine, qui modo Zamora nupatur, sedis episcopus; Tendemundus Salmanticensis sedis episcopus; Fredulfus Auriensis sedis episcopus; Ornatus Lamagensis sedis episcopus; Didacus Portucalensis sedis episcopus; Adlactancius abba, vir sanctissimus et timoratus hylari aspectu, ait: regulari sueiectione continemur et ea diligenter instruimus et precepta canonum observanda refferimus et hunc ad presulem dignitatis oportet obtineri. Alii autem plures cum magna exultacione dixerunt: verum est hoc, novimus quia hic famulus Dei predictus Cesarius abba arquiepiscopum cum debemus eligere. Nam diligendus est faciendi. Sancio hymperius subscirpsi, sub die. III° kalendas decembri, era. DCCCCLXXVIII. Haec omnes in una collegio sancimus atque roboramus. Isti episcopi sura exarati unxerunt me et benedixerunt de ista suprascripta provincia Terrachoneusem vel cum suis munificenciis, civitates exarats. Et ego Cesarius arquipresul reversus ad provincia mea nominata, contradixerunt me episcopi his nominibus: Petrus sedis Barchinonensis episcopus, Arnulfus condam qui fuit sedis Jerundensis episcopus, Ato sedis Ausonensis episcopus, Wisadurs Urgilitanensis episcopus sedis et Eimericus metropolitanus sedis episcopus Nerbonensis. Isti iam supra scripti nominati quia istum apostolatam quod est nominatum Spania et occidentalia, dixerunt non erat apostolatam sancti Yacobi, quia ille apostolum interfecit hic venit. Et ego responsum det illis secundum canonica auctoritatem de Niceo concilio, ubi fuerunt. CCC.X. et VIII. episcopi, et secundum carnone Toeltano, ubi fuerunt episcopi LXVI., episcoporum Spanie et Gallecie provincias edita anno III. regnante domno nostro glorio(s)ssimo principe Sisinando, die nonis decembris, era DC.XX.I.O domine, scibus vos quia Petrus namque Roma accepit; Andreas Achaia; Jachobus, qui interpretatur filii Zebedei, fratris Johannis apostoli et evangeliste, Spania et occidentalia locha predicavit et sub Herode gladio cassus occubuit; Johannes, qui interpretatur filii Zebedei, apostolus et evangelista, Asia predicavit et Ephesum; Tomas, Yndia predicavit; Matheus, Macedonia; Philippus, Galathia, Bartolomeus, Lichonia, Simon Zelotes, Aegiptum; Mathias, Judea; Yachobus, fratris Domini, Jherosolimam; Yudas Jacobi, Mesopotamima, Paulus autem cum ceteris apostolis nulla sors propria traditur, sed est praedicator genciu. O

pater sancte, ego dico: qui hoc contradicit quod verum non esset, contradictor est Deum et legem. O domi ne mi cognoscite de sententia canonica auctoritate, ubi dicitur de metropolitanis singularum provincialium: «Per singular regiones episcopus convenit nosse metropolitanum episcopum sollicitudinem totius provincie gerere, propter quod ad metropolim omnes undique qui negotio videntur abere concurrant».⁵

En l'esmentat, doncs, arxiu de Vic, es troba (en la denominada sèrie «Episcopal» vol. I, n. 76) una còpia de la pretesa carta que, segons diu el text, envià Cesari al papa Joan (XIII) a través d'un prevere seu «Galindus». En ella, Cesari li demana la confirmació del títol d'arquebisbe i afirma que, si cal, àdhuc anirà a Roma i s'agenollarà als peus del Sant Pare.⁶ La carta ens diu que Cesari fou ordenat arquebisbe de Tarragona pels bisbes de les províncies de Galícia i Lleó.

Els drets del successor de sant Jaume de Compostel·la

Per tota l'argumentació de Cesari, es pot deduir que l'intent de proposar el bisbe de Compostel·la com a successor de sant Jaume suposa una contraposició entre Pere i Jaume, el primer papa i el primer màrtir entre els apòstols l'any 42. Els bisbes occidentals d'Espanya tenien una consciència molt clara de la seva importància perquè estaven sota l'obediència del successor de l'apòstol «episcopus totius mundi», i per això s'atreviren -segons el text de la nostra carta- a atorgar-li l'arquebisbat. Ultra aquest fonament, addueixen altres raons històriques i peculiars d'Hispania. Són els successors de l'Església visigòtica tan independent de Roma. I també el bisbe de Compostel·la pot considerar-se el legítim portador dels drets de Toledo, que encara estava en mans dels sarraïns. Més encara, el rei del regne galaico-lleonès té les prerrogatives del rei visigot. Tot això confirma -diu la carta- l'actuació dels bisbes de Compostel·la atorgant a Cesari l'ordenació i la dignitat d'arquebisbe.

5. MARTÍ BONET, J., *Las pretensiones metropolitanas de Cesáreo, abad de Santa Cecilia de Montserrat* «Anthologica Annu» 21 (1974), pàgs. 157-184.

6. MARTÍ BONET, J.M., *Las pretensiones metropolitanas...* pàg. 165: «Precor vos, pater, per Deum patrem omnipotentem, ut vestrum consilium et vestris gamulas michi transmittere faciatis per istum sacerdotem nominativum nomine Galindo. Et quacumque ego cicius (sic) potuero per reverencia magna honore pergere facio ad limitem sancti Petri apostoli. Et ego cupio vestros pedes obsculare et vultum vestrum hylarem videre. Amen. Rogamus ut talem vobis donetis ex vestri sconsilii quomodo ego possim explicari super illos. Tantum agite ut rogamus et nostris precibus ad vestris dignate accomodare auribus domme et venerabilis pape. Amen. Fiat.»

Podem sintetitzar els arguments dels assistents al sínode de Compostel·la: «...scimus etenim quia *Sancits Patribus constitutum est ut in unaqueque provincia metropolitano episcopum nominetur...*»

«...nostra praesumptio faciendi quia *a principibus nostris jussum est et a conciliis Toletanis conscriptum est ut quod juste invenerimus diligendi abeamus potestatem.*»

«...regulari subiectione continemur et ea diligenter instituimus *et precepta canonum* observanda refferimus et hinc ad presulum dignitatis oportet obtineri.»

Els canons de l'Església estableixen que a cada província metropolitana sigui ordenat un bisbe (arquebisbe).

Els reis i els concilis de Toledo estableixen també que els bisbes «posseïm la potestat de fer el que trobéssim just» (és a dir, ordenar el metropolità d'una província). No obstant això, hi ha una altra raó que en tota l'argumentació de la carta és la principal: «l'apostolat de sant Jaume a Espanya».

Al successor de sant Jaume «el nostre patró i sobirà de tot el món», «antistes totius mundi», reunit amb els seus bisbes de la regió, li pertany poder ordenar bisbes fins i tot metropolitans d'una província distinta de la regió d'aquells, com ho feia el bisbe de Toledo en època visigòtica i ho fa el papa, ordenant bisbes missioners, com sant Bonifaç, arquebisbe dels alemanys.

Quant a les raons canòniques, mitjançant les quals segons l'autor de la carta es pot justificar l'ordenació de Cesari, són aduïts el Concili de Nicea, el canó 9 del Concili d'Antioquia (de l'any 341) i el Concili de Toledo de l'any 633.⁷ Hem comprovat que en els dos primers es tracta dels metropolitans, els quals han de presidir i governar les províncies: «Firmitas autem eorum quae geruntur, per unamquamque provinciam metropolitano tribuatur episcopo» (canó 4 de Nicea).

«Per singular regiones episcopos convenit nosse, metropolitano episcopum sollicitudinem totius provinciae omnes undique, qui negotia videntur habere,

7. Noteu que, també en la data de Toledo (IV), hi ha un error. Aquest que se celebrà el 633, ho fou el 671: en la carta es diu que se celebrà el 622, era el 584. Sobre el Concili de Nicea, vegeu MANSI: *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio...* (Florència, 1759 ss.) II, pàg. 668, y HEFELE-LECLERCQ: *Histoires des Conciles...* 1/1, pàg. 532.

concurrant» (cànon 9 del Concili d'Antioquia celebrat l'any 341).⁸

Més difícil és encertar quina és la referència del Concili de Toledo IV. La confirmació explícita del decretat al Concili de Nicea no es troba en el Concili de Toledo IV. Només en el Concili de Toledo I, en el seu preàmbul es troba una referència al Concili de Nicea.⁹ En el Concili de Toledo IV es condemna precisament el cas exposat en la carta: ordenació fora de la província amb el següent cànon:

«Sed nec ille deinceps sacerdos (bisbe) erit, quem nec clerus, nec populus propriae civitatis elegit, vel auctoritas metropolitani vel provincialium sacerdotum assensio exquisivit».¹⁰

L'autor de la carta, en citar el Concili IV de Toledo, se pot referir a la norma general de tota l'Església, segons la qual cada província tindrà el seu metropolità¹¹ o potser -segons afirmen els comentaristes- evoca la disciplina particular d'eleccions episcopals en l'Església visigoda. Si fos així, la consagració de Cesari no seria anticanònica.

Per tant, nosaltres creiem que l'argumentació de Cesari te aquests dos principis:

1r. El rei Sanç de Lleó, coneixedor dels privilegis dels reis visigots en el referent a l'elecció dels bisbes i conscient que ell era el legítim successor de la dinastia hispana, actuà, en elegir Cesari metropolità de Tarragona, conforme les atribucions d'intervenció dictades pels cànons visigots.

2n. El bisbe de Compostel·la, successor legítim de Jaume en la seu de Compostel·la, s'atribueix, recolzant-se en l'apostolat de sant Jaume, la prerrogativa concedida pel Concili XII de Toledo, cànon 2, de poder elegir i consagrar els bisbes espanyols.

8. MANSI, o.c., II, pàg. 1308 i HEFELE-LECLERCQ, o.c., pàg. 715. En la carta que comentem s'addueix el text, com pot comprovar-se, del cànon 9 del Concili d'Antioquia.

9. *Concilios visigóticos*, edició preparada per J. Vives (Barcelona, 1963), pàg. 19.

10. *Concilios visigóticos*, pàg. 199.

11. Aquest cànon és molt repetit en els concilis visigòtics.

Vers la independència de França i d'Hispania

Molt lluny s'havia arribat en les regions occidentals d'Espanya. L'obediència a la seu de sant Jaume podia fer trontollar la mateixa seu de sant Pere. Tantes atribucions esmicolaven la fèrria estructura metropolitana i sinodal de l'església llatina, que tant va costar d'assolir des de Roma. Ben diferent era, doncs, el concepte del papa Lleó I el Gran, tal com hem exposat al principi. És certament una interessant evolució a través de l'assignació d'algunes seus episcopals i els seus deixebles immediats iniciada pels famosos catàlegs bizantins, ja abans esmentats. Trobem, doncs, en aquesta evolució dos factors que incideixen a estimular la imaginació dels historiadors que cercaven la fonamentació del rang metropolità de les respectives diòcesis estudiades: o cercar la importància (en l'època romana de la corresponent ciutat), o atribuir la fundació a un dels apòstols o deixeble d'ells. Tanmateix, en el cas de Compostel·la s'arribà a extrems exagerats. A través de constants falsificacions es volia imposar una impossible evangelització de la Hispania de sant Jaume abans del 42; es denomina sant Jaume, sobirà i bisbe de tot el món; el seu successor s'atreveix a ordenar un arquebisbe de demarcació eclesiàstica forània de la seva pròpia; s'insinua que té els drets que corresponien al bisbe de Toledo sobre tota la Hispania; al seu rei se'l denomina emperador... És lògic que la reacció fos d'autèntic rebuig per part dels bisbes del que serà el Principat de Catalunya. Aquests no volen saber res d'aquest intrús i neguen que l'apòstol sant Jaume evangelitzés Hispania. Accepten, però, que el seu sepulcre estigués a Compostel·la. En aquesta reacció, veiem també un trencament dels lligams de l'antiga Hispania visigòtica i un desig d'autèntica independència eclesiàstica que es confirmarà en les famoses butlles del papa Joan XIII a favor d'Ató de Vic. Ja abans, concretament l'any 887, trobem el primer intent d'independència eclesiàstica en relació als francs. Ens referim a Esclua que segons la «Vita sancti Teodardi» (bisbe de Narbona) «se clam furtimque

fecisse archiepiscopum». ¹² Però tal pretensió durà escassament tres anys i es féu sense la intervenció de Roma.

Els testimonis documentals de la independència de la província tarraconense són els tres privilegis papals originals en paper i les dues còpies del segle XI - conservats en l'arxiu episcopal de Vic-, gràcies als quals Ató es constituí arquebisbe de Tarragona en la seu de Vic. Vegeu l'àmplia bibliografia en el nostre estudi: *Regesta Pontificum Romanorum de la Marca Hispànica siglo X*: Revista Catalana de Teologia IV/2 (1979) pàgs. 391-393. I també en el catàleg «*Millenium*: Història i art de l'Església catalana» (Barcelona, 1989), pàgs. 114-115. Els originals són de l'any 971. Tots representen el rebuig més clar de la pretesa reinstauració visigòtica i una clara adhesió a l'obediència romana. Aquells bisbes optaren no pas per seguir la referència a la fita compostel·lana, sinó a la de sant Pere, ja que era més segura. Així s'integraren definitivament a les esglésies europees. Recordem que tan important acció (submissió al papat i independència eclesiàstica de la narbonense) fou recolzada per la màxima autoritat civil de l'època: l'emperador Otó I. ¹³ Aquestes butlles també representen l'inici de la que podríem denominar independència civil, ja que en aquesta època de teocràcia «reconèixer la independència eclesiàstica de Catalunya era tant com afirmar-se la política» ¹⁴.

12. «El nou pretès arquebisbe obtingué l'obediència dels bisbes de Vic i de Barcelona (Frodoí i Gomar). Els tres bisbes consagraren el de Girona, Ermemir, i fundaren un nou bisbat (el de Pallars) consagrat un bisbe, per a així congraciar-se amb el comte Ramon de Pallars, el gran fautor d'aquesta operació d'independència eclesiàstica i política. Efectivament, els comtes de Barcelona, de Pallars i de Girona volien treure's el jou franc en front de l'anarquia dels anys 887-889, en els quals pretenia el tro francès Odó (rei no reconegut pels de la Marca). En 890, Odó s'afiançà al tron francès i el metropolità de Narbona pogué imposar els seus drets a Catalunya. Així, en 890 es reuneixen gairebé tots els bisbes de la Narbonense i deposen solemnement «l'intrús» Esclua. La gravetat de l'incident d'Esclua radica en el fet de voler restaurar una província eclesiàstica quan el cap metropolità (Tarragona) era encara sota la denominació dels moros. L'actuació d'Esclua conculcava el dret del metropolità veí (Narbona) que, en aquest cas -en estar irredempta Tarragona-, suplia, segons els cànons, les funcions de president d'ambdues províncies eclesiàstiques. Aquestes foren les raons jurídic-eclesiàstiques i que foren allegades, segons consta en el judici contra Esclua. Però les que realment influïren en la deposició del denominat, pel sínode, «intrús» foren de tipus polític». MARTÍ BONET, J.M., *Roma y las Iglesias 139*; SOLDEVILA, F., *Història dels catalans*, Barcelona 1970, vol. 2, pàgs. 698-699; D'ABADAL, R., *Comtes catalans*, Barcelona 1961, pàg. 236.

13. RICARD DE REIMS, *Historiarum libri IV* (= R. LATOUCHE, *Les classiques de l'histoire de France au moyen age*, vol. 2 (París 1930) pàg. 52; E. DUMMLER - R. KOPKE, *Kaiser Otto der Grosse* (Berlín, 1876), pàg. 475.

14. J. VICENS VIVES, *Notícia de Catalunya* (Barcelona, 1984) pàg. 78.

Les butlles papals de l'any 791 dirigides a la Tarraconense tingueren la importància d'ésser uns documents sobre els quals es podria construir l'edifici de Catalunya. Malgrat que en la pràctica hagueren de passar alguns anys per a fer eficaç l'esmentada independència; ja que, tot just, tornat de Roma Ató fou assassinat pel bàndol contrari a ell (22 d'agost del 971).¹⁵ Però els privilegis papals romangueren i foren fonts de drets posteriors. Així és com, entre l'obediència compostel·lana i la romana, l'església tarraconense escollí decidivament la del successor de Sant Pere.

15. L'elecció del seu successor és un enigma, especialment perquè no hi ha indicis que es pretengués, tal com havia decretat el papa, una elecció i ordenació dins la província Tarraconense (a Vic). Tot el contrari: hi hagué un cisma, ja que s'ordenaren dos bisbes: Guadald i Fruja. A aquell l'ordenà l'arquebisbe d'Auch i a Fruja l'arquebisbat de Narbona. Roma recolzà el de Narbona. Aquest presentà els privilegis de la seva Església. El papa Benet VII els confirmà «libenti animo» en una butlla que es conserva a l'arxiu capitular de Vic. No s'hi parla en absolut del arquebisbat tarraconense unit a Vic ni del seu successor Ató. Conjuntament amb aquest privilegi, el papa envià una carta als «majore et minores» de les províncies d'Ausona, Barcelona, Girona i Urgell, notificant-los que havia concedit la confirmació de les possessions de la diòcesi de Vic al bisbe Fruja i amenaçava amb l'excomunicació qui gosés anar contra l'esmentat bisbe. Però la lluita entre Fruja i Guadald continuà després de la mort del papa Benet VII. El nou pontífex romà Joan XV anatematitzà l'intrús Gaudald. Però aquest féu assassinar el bisbe Fruja. Amb la protecció dels prínceps Ramon Borrell i Ermengol, successors del marquès Borrel (mort el 992), fou elegit bisbe de Vic l'abat Arnulf de Sant Feliu de Guíxols, el qual fou ordenat bisbe de Vic pel metropolità de Narbona. Es tornà a apel·lar a Roma. El nou papa Gregori V, en el sínode celebrat a l'església de Sant Pere, el 9 de maig del 998, deposà el bisbe Guadald. Hi eren presents, a més a més dels bisbes, l'emperador Otó III i els comtes Ramon Borrell i Ermengol. Guadald fou desposseït de les seves insígnies episcopals i degradat per dos alts dignataris de l'Església romana. Arnulf fou reconegut com a bisbe de Vic i reinvestit amb l'anell i el bàcul.

